GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ג, 2023
מספר השאלון: 22261
קובץ: תשובות סופיות

היסטוריה

שאלון 22261

הוראות לנבחן

בשאלון זה שני חלקים: חלק א (פרק ראשון) וחלק ב (פרק שני, פרק שלישי, פרק רביעי).
משך הזמן המוקצב לשני חלקי השאלון הוא שלוש שעות ללא הפסקה.
חלק א
א. משך הבחינה: שעה ורבע.
אם סיימתם להשיב על חלק א לפני הזמן המוקצב, יש למסור למשגיח או למשגיחה את מחברת הבחינה ואת ספר הלימוד ולקבל את חלק ב של השאלון ומחברת חדשה.
אין לחזור לחלק א לאחר מסירת מחברת הבחינה למשגיח או למשגיחה.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בחלק זה פרק אחד.
יש לענות על שאלה אחת מפרק זה.
פרק ראשון – (1×34) – סך הכול 34 נקודות.
ג. חומר עזר מותר בשימוש: 1. ספר הלימוד שאושר בנושא מלחמת העולם השנייה, טוטליטריות ושואה.
הספר יכול להיות מסומן במדגש (מרקר) או בעיפרון, אך בלי הערות בכתב.
אפשר לציין תקופות או נושאים באמצעות מדבקות (סימניות) הבולטות מן הספר.
2. עותק מודפס של כותרות יחידות ההוראה "איך יכול אדם".
נספח: לשאלה 2 (קטע מעיתון).
יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.
בהצלחה!
חלק ב
א. משך הבחינה: שעה וארבעים וחמש דקות.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בחלק זה שלושה פרקים.
יש לבחור בשני פרקים, ולענות על שאלה אחת מכל פרק שבחרתם.
(2×33) – סך הכול 66 נקודות.
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
נספח: לשאלה 10 (קטעי עיתונות).
יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.
בהצלחה!

בהצלחה!

תשובות סופיות

חלק א – פרק ראשון – מלחמת העולם השנייה והשואה (34 נקודות)

שאלה 1

א. מן הקטע: תעמולה אנטישמית שיטתית שהציגה את היהודים כרוע וכבוגדים שיש לסלק מעמדות השפעה (הכרוזים והספרונים של רות; "הכוונה היא ליהודים האחרים..."); חקיקה/תקנות שהפרידו בין יהודים לארים ("נקבע שיש לבודד תלמידים ממוצא יהודי..."; רות "אציית לפקודות"); כפיית הריחוק באמצעות מעקב והלשנה על גרמנים שלא צייתו ("ערכה רישום מדויק..."). צעד 1935–1938 והסבר: חוקי נירנברג 1935 (ביטול אזרחות, איסור נישואים בין יהודים לארים) – הפכו את ההפרדה לחוק; או אריזציה; או ליל הבדולח 1938; או גירוש זבונשין.

ב. עמידה מן הצד: (1) הישרדות בתנאי כיבוש קשים – טרדה בצרכים הקיומיים של עצמם ושל קרוביהם, טרור קיצוני של הכיבוש בעיקר במזרח אירופה; (2) פחד מעונש – עונש מוות וענישה קולקטיבית למסייעים; (3) מסורת אנטישמית מושרשת שיצרה ניכור. מקור מספר הלימוד המדגים דפוס אחר (הצלה או שיתוף פעולה) והסבר כיצד הוא מדגים אותו.

שאלה 2

א. טענה: פני המלחמה השתנו לחלוטין; כוחו של הצבא הגרמני במערב נשבר. מן הקטע (שתיים): שחרור בלגיה, צרפת וחלק מהולנד; 400,000 הרוגים ופצועים ויותר מחצי מיליון שבויים; חציית הגבול הגרמני וקו זיגפריד. עובדה נוספת: התקדמות הצבא האדום במזרח ושחרור חלק גדול מן השטחים הכבושים; התגברות המחתרות והפרטיזנים; אבדות גרמניות בכלי נשק.

ב. חשיבות: תרומה למאמץ להביס את גרמניה הנאצית ("ידוע לי שמספר גדול מאוד של יהודים משרת בצבאנו..."); ייצוג לעם היהודי כעם לוחם – בריגדה יהודית תחת סמל יהודי ("יהיה מיוצג כחטיבה מיוחדת"; "נציגות לעם היהודי..."), גם באירופה שאחרי המלחמה; הדגשת נאמנות היהודים לארצותיהם. מקור מספר הלימוד על דרך מאבק אחרת (מרד בגטאות, "קידוש החיים", פרטיזנים) והסבר כיצד הוא מבטא את חשיבותה.

שאלה 3

א. כיבוש שטחים בעיקר במזרח כדי להבטיח מרחב מחיה; העברת אוכלוסיות בכפייה ויישוב גרמנים במקומן (פולין); ניצול אוצרות ותוצרת הארצות הכבושות לגרמניה; מחנות עבודה ועבודת כפייה והעברת עובדי כפייה לגרמניה; "המתת חסד"; פגיעה בהנהגה ובאינטליגנציה של העמים הסלאביים (רצח, סגירת אוניברסיטאות); מבצע ברברוסה; תחילת "הפתרון הסופי". מקור מספר הלימוד המבסס את ההסבר ושתי דוגמאות נוספות.

ב. מורכבות: הנהגה בכפייה שנאלצה לציית להוראות הנאצים ולבצע גזרות תחת איום על חייהם; הכרעות בלי לדעת את כוונות הנאצים; אחריות לתנאי קיום מינימליים בכל תחומי החיים במחסור ובידוד; סמכות מוגבלת; עמדה בין הממשל הנאצי לציבור, שראה בה אחראית למצבו. בקטע: היודנראט נדרש לארגן בעצמו את "המסירה" של הרכוש; איומים והאשמה בחבלה; איום בענישה קולקטיבית ("יירו... ובעוד מאה היהודים משכניו"). קושי מיוחד בזמן הפתרון הסופי: השתתפות כפויה בשילוחים – הכנת רשימות וגזירת דינם של תושבים, דילמות מוסריות וקיומיות.

חלק ב – פרק שני – לאומיות וציונות (33 נקודות)

שאלה 4

א. רעיונות (שניים): התנועה הרומנטית – הערצת העבר המפואר, גיבורים ומיתוסים, איסוף סיפורי עם וטיפוח מסורות, שחיזקו את תודעת העבר המשותף והלכידות הלאומית; הנאורות – שכל, זכויות טבעיות ושוויון, ריבונות העם, שינוי בתודעה העצמית והכרה שהאדם הוא חלק מן הלאום; רעיונות המהפכה הצרפתית כהשראה. הדגמה כיצד אחד מהם בא לידי ביטוי בפעילות התנועה הלאומית ביוון/פולין/איטליה/גרמניה.

ב. בתצלום: כיבוש העבודה – הגשמת הציונות בעבודת אדמה בידי פועלים עבריים (פועלים עבריים עובדים בשדה החווה); שוויון ושיתוף – נשים עובדות יחד עם גברים בעבודה החקלאית. רעיון נוסף ופעולה: כיבוש השמירה ו"היהודי החדש" המגן על אדמתו – הקמת בר־גיורא (1907) והשומר (1909); או תחיית השפה העברית – פעילות בן־יהודה, בתי ספר עבריים, "מלחמת השפות", "ועד הלשון".

שאלה 5

א. מסייעים: מאפיינים משותפים לבני הלאום (דת, שפה, תרבות); תודעה לאומית מפותחת; מעמד ביניים משכיל ומבוסס; חברה מתועשת עם תשתית חינוך ותקשורת; תמיכה של מדינה ו/או שליט מקומי. מעכבים: מצב מדיני – שלטון זר חזק, התנגדות או היעדר תמיכה של השלטון המקומי; פיגור במודרניזציה ובתיעוש; התנגדות כוחות שמרניים (שליטים, הכנסייה הקתולית); פיצול חברתי, מדיני ותרבותי.

ב. מעכבים: מדיניות השלטון העות'מאני (חשד ביישוב כמתמך באויב; גירוש נתיני מדינות אויב ומנהיגים ציונים; איסור פעילות ציונית ופעילות "השומר"; החרמת רכוש; עבודות כפייה; גירוש תושבי יפו–תל אביב 1917; הפסקת הזרמת הון ותרומות); אסונות טבע – מכת הארבה ורעב. הצהרת בלפור: הכרה רשמית של מעצמה ביהודים כלאום ובזכותם לבית לאומי (מסגרת מדינית); התחייבות בריטית לסייע בהקמתו; בסיס חוקי בין־לאומי – אושרה בחבר הלאומים כחלק מכתב המנדט.

שאלה 6

א. משותפים: יעד פוליטי מוגדר – הקמת מדינה עצמאית ריבונית ללאום; מנהיגים מזן חדש – כריזמטיים, משכילים, בני מעמד הביניים, שנשענו על ההמונים; דרכי פעולה – מאבק דיפלומטי, חברה לבני ברית, הקנייה והפצה של התודעה הלאומית; השפעת תהליכים חברתיים־כלכליים (המהפכה התעשייתית); השפעת תנועות לאומיות אחרות; השפעת ההשכלה והרומנטיקה. ייחודי: גורמים לצמיחה (אכזבה מן האמנציפציה, אנטישמיות, פוגרומים, חשש מהתבוללות) או קשיים ייחודיים – פיזור גאוגרפי, ישיבה מחוץ לטריטוריה הלאומית, היעדר שפת דיבור משותפת, התנגדות המשתלבים והחרדים, תחרות עם תנועות יהודיות אחרות (הבונד), כישלון בהשגת צ'רטר, אפשרויות הגירה לארה"ב.

ב. הסבר: בבזל נוצרה התשתית הארגונית והפוליטית למדינה עתידית – החלטה על מוסדות (הקונגרס כמעין פרלמנט, נשיא, ועד פועל, אגודות מקומיות), מנגנוני בחירות, ונבחר מנהיג; תוכנית בזל גיבשה את המטרה – בית לאומי לעם היהודי בארץ־ישראל – ואת דרכי הפעולה; נציגים מכל העולם וכיסוי תקשורתי נרחב – הכרה של היהודים והעולם בשאיפה למדינה; התלכדות הזרמים השונים בעם היהודי. פעולה נוספת: מגעים דיפלומטיים עם שליטים (קיסר גרמניה, הסולטן, בריטניה) להשגת צ'רטר; מגעים עם אישים יהודים לגיוס כספים; פרסום רעיונותיו (ספרים, עיתון).

חלק ב – פרק שלישי – המאבק על הקמת מדינת ישראל (33 נקודות)

שאלה 7

א. הסיבות להקמה: תגובה על המשך מדיניות "הספר הלבן" בידי בריטניה גם אחרי המלחמה (ממשלת הלייבור ושר החוץ בווין, הסירוב להעלות את ניצולי השואה); ההכרה בצורך בפעולה משותפת ומתואמת של כל המחתרות (ההגנה והפלמ"ח, האצ"ל, הלח"י) כדי לבצע פעולות בהיקף ובעוצמה גדולים שישפיעו על הבריטים ועל דעת הקהל העולמית. נימוקים מן המקור (שניים): בריטניה קיבלה מנדט כדי לעזור לעם היהודי לשוב למולדתו ("אשר עמֵי העולם נתנו לה את הזכות ההיסטורית לעזור לעם היהודי לשוב למולדתו") – אך סגרה את שערי הארץ בפני פליטים בתקופת השואה ("שסגרה בציניות שׂטנית את שערי ארץ־ישראל בפני יהודים"); בריטניה התחייבה בהצהרת בלפור לסייע במיטב כוחותיה – אך סגרה את השערים בפני שורדי השואה; שורדי השואה במחנות העקורים בתנאים קשים ("היושבים בקור, בחרפה וברעב על האדמה הטמאה") – צורך דחוף להביאם. מדוע פעלה זמן קצר: מתח מתמיד בין שלושת הארגונים, שכל אחד ראה אחרת את הדרך; בעקבות "השבת השחורה" (29 ביוני 1946) הגיעה ההנהגה למסקנה שהמאבק המשותף לא שינה את המדיניות הבריטית ועלול לסכן את המפעל הציוני, ודרשה לחזור ל"מאבק צמוד" ולנתק את הקשר עם האצ"ל והלח"י; פיצוץ מלון המלך דוד (22 ביולי 1946) העמיק את הקרע ואת חוסר האמון.

ב. עובדה התומכת בטענה (אחת מתוך): המאבק הצבאי המתמשך הטריד את בריטניה והתיש אותה, ואילץ אותה להחזיק בארץ כוח אדם גדול ותקציבים גדולים (פעולות כמו ליל הגשרים, פיצוץ מלון המלך דוד) במקום להפנות משאבים לשיקומה; ההעפלה יצרה תהודה בין־לאומית וביקורת בבריטניה ובעולם, ולחץ על בריטניה להגמיש את מדיניות העלייה – בסתירה לרצונה להדק את קשריה עם מדינות ערב; ירידה במורל החיילים ופגיעות בנפש וברכוש. טיעון אחר: ההחלטה הושפעה בעיקר ממצבה של בריטניה אחרי המלחמה – השינוי במאזן הכוחות העולמי (המלחמה הקרה, עליית ארצות הברית ובריתן המועצות) ותלות בריטניה בארה"ב, שלחצה לאפשר עלייה, בעוד בריטניה חששה לפגוע ביחסיה עם מדינות ערב – לכן הועבר הנושא לאו"ם; או: המצב הכלכלי הקשה (חובות, הצורך לקלוט מיליוני חיילים משוחררים, התפרקות האימפריה) והדרישה של הציבור הבריטי להשקיע בשיקום המדינה ולא באחזקת האימפריה.

שאלה 8

א. פעילות דיפלומטית (שלוש לפחות): נציגי היישוב והתנועה הציונית נחלקו לצוותים ופנו לכל אחת מן המדינות בעלות זכות ההצבעה וניסו לשכנע אותה; גיוס מדינאים ואישים ברחבי העולם שיתמכו בהחלטה; הפעלת לחצים כלכליים (למשל על ליבריה, דרך יצרן הגומי שלה) ומתן שוחד; ניצול קשרים אישיים; לחץ של יהודי ארצות הברית על הנשיא טרומן ועל חברי הקונגרס; לחץ של ד"ר חיים ויצמן על טרומן לסייע בגיוס תמיכתן של מדינות רבות (צרפת, סין, טורקיה, יוון, הודו, מקסיקו, קובה ועוד). חשיבות תמיכת המעצמות: כל אחת מהן הפעילה לחצים על המדינות שבהשפעתה כדי להבטיח את תמיכתן (נדרש רוב של שני שלישים); תמיכת ברית המועצות השפיעה על מפלגות השמאל במדינות שונות שלחצו על ממשלותיהן; לברית המועצות היו שלושה קולות בהצבעה (ברית המועצות, אוקראינה ובלארוס).

ב. קשיים (שלושה מתוך): הצורך להתמודד עם התקפות יזומות של הערבים במקומות שונים בארץ בו־בזמן; ערים מעורבות וטשטוש הגבולות בין חזית לעורף (טרור, צלפים, שיבוש חיי היום־יום, לחימה בשטח בנוי); הלחימה בדרכים – התקפות על כלי רכב, שיטת השיירות גבתה מחיר כבד, ניתוק יישובים זה מזה וממרכזים עירוניים; יישובים מבודדים מחוץ לרצף טריטוריאלי ומוקפים כפרים עוינים (מצור, התקפות ישירות); ירושלים הנצורה – דרכים חסומות, בעיות אספקה, הלגיון הירדני; נפגעים רבים בזמן קצר; ניתוק קווי מים וחשמל; מדיניות הפינוי של הבריטים; מחסור בנשק. ההיערכות בתקופה השנייה: מעבר מאסטרטגיה הגנתית להתקפית – תוכנית ד': כיבוש שטחי מפתח לאורך הדרכים כדי להבטיח מעבר בטוח בין היישובים (מבצע נחשון לפריצת הדרך לירושלים); כיבושים ליצירת רצף טריטוריאלי בשליטה יהודית; כיבוש הערים המעורבות (טבריה, חיפה, יפו) כדי לעצור את הטרור בערים.

שאלה 9

א. נימוקי בן־גוריון (אחד מתוך): הצורך למלא את החלל השלטוני עם סיום המנדט ב־15 במאי 1948; החשש שברית המועצות תסוג מתמיכתה ושדחייה תהיה החמצה לדורות; מוכנות היישוב לעצמאות (מוסדות לאומיים, תשתית כלכלית, כוח צבאי, מערך שירותים); אם יפלשו צבאות ערב – תהיה זו פלישה למדינה ריבונית, וקל יותר לגייס דעת קהל לבלימתה; מדינה ריבונית יכולה לגייס חובה, לפתוח את השערים לעלייה ולהטיל מסים לממון המלחמה. נימוקי הדוחים (אחד מתוך): צפויה פלישה משולבת של צבאות ערב והחשש שהמדינה לא תעמוד בה; לחץ מחלקת המדינה של ארה"ב לדחות ולאמץ שלטון נאמנות, ואיומים באמברגו על נשק ובהעברת כספים; חשש מעמדת האו"ם ומסנקציות; מידע על כוונת עבדאללה לסגת מהחלטתו לא להצטרף לפלישה. אירוע מהשלב השני והסבר כיצד הוא מבסס עמדה של אחד הצדדים.

ב. התנהלות הצד הערבי (מתוך): זעזוע חמור בחברה הפלסטינית בעקבות עזיבת השכבה העשירה וההנהגה; אנרכייה בעקבות תחרות בין כוחות שונים, שיתוק החיים הכלכליים והחרמת רכוש; בריחה/עזיבה זמנית בגלל מצב המלחמה; מדינות ערב (למעט ירדן) סירבו לקלוט את הפליטים – לא העניקו אזרחות, שיכנו אותם במחנות והטילו הגבלות; מדינות ערב דחו את החלטת האו"ם 194, שאפשרה החזרת פליטים במסגרת הסדר כולל. התנהלות הצד היהודי (מתוך): לאחר פלישת צבאות ערב היו מקרים שבהם פינה צה"ל אוכלוסייה ערבית או גירש אותה והרס כפרים; בסיום המלחמה עבר שטח שיועד לפלסטינים לשליטת ישראל, ירדן ומצרים, ורוב הפלסטינים שגרו בו נהפכו לפליטים; מדינת ישראל סירבה לאפשר לפליטים לשוב לגבולותיה.

חלק ב – פרק רביעי – סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל (33 נקודות)

שאלה 10

א. קשיים (שניים מתוך): מדינה צעירה בשלבי היערכות ובנייה לאחר מלחמה קשה; העולים הגיעו בתוך זמן קצר ומספר הנקלטים היה גדול ממספר הקולטים; מחסור באמצעים כספיים; היעדר תשתית מתאימה לפתרונות דיור; היעדר תשתית מתאימה לפתרונות תעסוקה; פערים תרבותיים בין האוכלוסיות השונות של העולים. ההתמודדות (עם אחד הקשיים): פתרונות דיור זמניים (מחנות עולים, מעברות) ובניית שיכוני קבע, הקמת חבלי התיישבות (חבל לכיש) ועיירות פיתוח; הנחלת השפה העברית; עבודות יזומות מטעם הממשלה; מדיניות ה"צנע" – הבטחת מוצרי מזון בסיסיים בקיצוב לכל האוכלוסייה; שימוש בכספי השילומים מגרמניה לשיקום כלכלי; החינוך כאמצעי קליטה (חוק חינוך חובה, התנדבות בחינוך, סמלי הזדהות לאומיים).

ב. הסיבות לפרוץ האירוע: לפי "דבר" – פציעת שיכור שגרמה לשרשרת מעשי אלימות, שמועות שווא על מותו של יעקב עקיבא, והסתה של המפגינים על ידי פושעים; לפי "העולם הזה" – זעם ותסכול של תושבי השכונה המאמינים כי נעשה להם עוול גדול (אפליה של בני עדות המזרח). דימוי המפגינים: לפי "דבר" – בריונים, פורעים מוסתים ואלימים (בכותרת), הפוגעים ללא הצדקה בשוטרים וברכוש; לפי "העולם הזה" – אזרחים המתקוממים נגד חוסר צדק ועוולות השלטון ומוסדותיו, לוחמי זכויות בדומה למהפכה הצרפתית או האמריקנית; התצלום ב"דבר" מתמקד במכונית הפוכה העולה באש, ובשער "העולם הזה" – צעיר זקוף המניף דגל ישראל ושלט "הצדק". תיאור האירוע: לפי "דבר" – התפרעות אלימה של המון מוסת, פציעת שוטרים, רגימה באבנים, הפיכה ושריפה של מכוניות, הרס מועדוני מפא"י וההסתדרות; לפי "העולם הזה" – הפגנת מחאה מוצדקת נגד אלימות מוגזמת של המשטרה, ומחאה וזעם כלפי המוסדות המייצגים את האפליה והעוול – מפא"י וההסתדרות. סיבה להבדלים: "דבר" הוא עיתונה של ההסתדרות, המזוהה עם מפא"י – הגופים שכלפיהם הופנה הזעם ושנפגעו – ולכן הוא מציג את המפגינים כפורעים; "העולם הזה" – שבועון עצמאי שהרבה לבקר את השלטון, ולכן הציג עמדה ביקורתית כלפי המשטרה והשלטון ואוהדת כלפי המפגינים; או: "דבר" – כתבה חדשותית שפורסמה יום לאחר האירועים ומבוססת על דיווחי המשטרה ועל רשמי הנזק, ו"העולם הזה" – מאמר פרשנות של עורך העיתון שפורסם כחמישה ימים לאחר מכן ומעמיק בגורמים ובמשמעות.

שאלה 11

א. הגדרה: התהליך ההיסטורי של התפרקות האימפריות הקולוניאליות והמאבק לעצמאות של הקולוניות באסיה ובאפריקה; לאחר מלחמת העולם השנייה התעצם התהליך ושינה את מפת המדינות העולמית. גורמים (שניים מתוך): התפתחות רעיון הלאומיות; התנגדות אידאולוגית של שתי מעצמות העל לקולוניאליזם המסורתי; התנגדות לקולוניאליזם בדעת הקהל בעולם; משבר כלכלי בבריטניה ובצרפת אחרי המלחמה; ירידה ברווחיות המושבות; שינוי ביחסי הכוחות בעולם והמלחמה הקרה; מאבק התנועות הלאומיות במושבות; השפעת האו"ם; הקמת הליגה הערבית; השפעות המלחמה על אזרחי המושבות. ההשפעה על היהודים: התגברות המתח בין מוסלמים ליהודים, שנחשבו לתומכי המעצמה הקולוניאלית; התערערות הביטחון הבסיסי של היהודים במדינות שהשתחררו, שכן השלטון הקולוניאלי דאג לביטחונם והגן עליהם; התחזקות הזהות הלאומית המוסלמית ושנאת הזרים, שהקשתה על היהודים להשתלב; פרעות ביהודים בכמה מן המדינות.

ב. שני גורמים נוספים מוסברים (למשל: הקמת מדינת ישראל ומלחמת העצמאות והסכסוך הישראלי־ערבי; הלאומיות הערבית והליגה הערבית; פעילות התנועה הציונית ושליחי היישוב והמדינה וקריאת המדינה לעלייה; מלחמות ישראל וערב – מבצע קדש 1956, מלחמת ששת הימים 1967; אירועי מלחמת העולם השנייה – הפרהוד בעיראק 1941). הצגת ההשפעה של אחד הגורמים על יהודי ארץ אחת (למשל עיראק: חוקים נגד הציונות, הוצאת שפיק עדס להורג 1948, חוק ויתור על אזרחות 1950, עלייה המונית במבצע "עזרא ונחמיה" 1950–1951, הקפאת רכוש).

שאלה 12

א. מעורבות המעצמות (אחת): ברית המועצות סייעה למדינות ערב בהלוואות וסיפקה להן נשק חדיש; ברית המועצות רצתה ללבות את הסכסוך באזור כדי להוכיח עליונות, עודדה את סוריה ומצרים לפתוח במלחמה, והעבירה למצרים מידע שגוי ולפיו ישראל מרכזת כוחות מול סוריה; או: לאחר שהניסיונות הדיפלומטיים לסיים את המשבר לא צלחו, ישראל קיבלה מסר מארצות הברית שהיא לא מתנגדת למהלך צבאי. גורמים נוספים (שניים מתוך): פעולות לשימור מקורות המים (המוביל הארצי והפסקת הטיית מי הבניאס) שתרמו להידרדרות; ירי מסוריה על אזרחים ישראלים באזורים המפורזים; תוכנית סוריה להטיית מי הבניאס; ריכוז כוחות מצריים, ציוד ותחמושת בחצי האי סיני; סגירת מצרי טיראן; מלחמת התעמולה ואיומי מנהיגי ערב להשמיד את ישראל; הסכמי הגנה – מצרים–סוריה (נובמבר 1966), מצרים–ירדן (מאי 1967); גיוס המילואים בישראל; לחץ של הצבא ושל דעת הקהל על הממשלה לצאת למלחמה; כישלון הניסיונות לגייס את המעצמות לפתרון המשבר.

ב. תוצאות (שלוש לפחות): ניצחון צבאי של ישראל; לצבאות ערב אבדות רבות – הרוגים רבים ואובדן ציוד רב; שטחה של ישראל גדל פי שלושה – כיבוש רמת הגולן מידי סוריה, רצועת עזה וחצי האי סיני מידי מצרים, ויהודה ושומרון ומזרח ירושלים מידי ירדן; כמיליון פלסטינים נוספו לתחומי השליטה של ישראל; התרחבות גבולות ישראל ביבשה; איחוד ירושלים המזרחית עם חלקה המערבי. השפעות (שתיים): בתחום החברתי/פוליטי – מעבר מחרדה קיומית להרגשת ביטחון ועוצמה; התחיל הוויכוח בחברה הישראלית בנוגע לשטחים ולפלסטינים; גידול ניכר בהיקף העלייה; בתחום הכלכלי – שגשוג, בנייה, תרומות והשקעות מחו"ל; בתחום הביטחוני – יתרונות טופוגרפיים ואסטרטגיים (רמת הגולן, החרמון, הרי יהודה ושומרון, שטחי אימונים בסיני); בסיסים צבאיים לאורך קווי הגבול החדשים; מלחמת ההתשה וקו בר־לב.

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

שאלה 13

א. המניעים: השאיפה לשקם את כבודן בעקבות התבוסה במלחמת ששת הימים; השאיפה להשיב שטחים שאיבדו במלחמות קודמות (סיני, רמת הגולן); יש הטוענים שמצרים ראתה במלחמה אמצעי לפתיחת תהליך מדיני שיביא לנסיגת ישראל מסיני, לאחר שנדחו יוזמותיה להסדר עם ישראל. סיבות להפתעה (שתיים מתוך): ישראל זלזלה ביכולת הצבאית של צבאות ערב; כישלון מערך ההתרעה – ישראל בנתה מערך מודיעין, אך הסימנים המוקדמים לא הובנו ראוי; ההנחה ש"קו בר־לב" יעמוד בפני התקפת מצרים הובילה לשאננות ולהתעלמות מידיעות שהזהירו מפני התקפה מתקרבת; המצרים הסוו את הכנותיהם למלחמה ונקטו אמצעי הטעיה כדי להסתיר את כוונותיהם.

ב. תוצאות: ניצחון צבאי של ישראל – בסיום המלחמה כבש צה"ל חלקים משטחי מצרים וסוריה; המחיר הכבד – מספר גדול של נפגעים בשעות הראשונות, אבדות כבדות בסופה (הרוגים, פצועים, שבויים); אובדן ציוד צבאי רב ופגיעה בכושר הצבא. השפעה חברתית־פוליטית: התערערות תחושת הביטחון והאמונה בתפיסת הביטחון; התערערות האמון באנשי ציבור, בצבא ובדרג הפוליטי, וביקורת ציבורית; ועדת אגרנט – מסקנותיה התמקדו בדרג הצבאי (הרמטכ"ל וקצינים בכירים נאלצו להתפטר); תנועות מחאה שקראו להתפטרות הממשלה; התפטרות ממשלת גולדה מאיר (אפריל 1974), ומשה דיין לא נכלל בממשלה שאחריה; הביקורת סללה את הדרך למהפך 1977 (עליית הליכוד בראשות מנחם בגין); הקמת "גוש אמונים" ו"שלום עכשיו". מעורבות המעצמות (אחת): מלחמה בצל המלחמה הקרה – כל מעצמה סייעה לצד שלה; ברית המועצות סיפקה טילי נ"ט ונ"מ לפני המלחמה, ותגבורת ציוד במהלכה; ארה"ב לחצה על ישראל לא להנחית מכה מקדימה; ארה"ב הפעילה רכבת אווירית; שתי המעצמות קידמו את החלטה 338 (22 באוקטובר); ברית המועצות פעלה להשגת הפסקת אש מול התקדמות צה"ל; ארה"ב תיווכה בהסכמי הפרדת הכוחות (ינואר 1974 עם מצרים, מאי 1974 עם סוריה) ובהסכם הביניים, והתהדק הקשר בינה לבין מצרים; התחזקה התלות של ישראל בארה"ב; הסכמי הביניים היו הבסיס לתהליך שהוביל להסכם השלום עם מצרים (1979).

כל הבגרויות בהיסטוריה עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/history